

הפורמן הישראלי - כנה עמידה לטריסטזה

בחוברת 11—12, אוגוסט—ספטמבר 1969 פרסמו לראשונה על תוצאות בדיקת כנה חדשה, הפורמן, אשר הגיעה אלינו מאוסטרליה. ברצוננו להביא היום בפני קהל הפרדסנים מידע נוסף על כנה זו, בעיקר בנוגע לעמידותה למחלת הטריסטזה.

בקונגרס הבין-לאומי להורטיקולטורה, אשר התקיים בארץ באביב 1970, הופנתה תשומת ליבנו לעובדה, שהפורמן הישראלי אינו זהה

עם הפורמן המתואר בכרך הראשון של הספר The Citrus Industry (2). לכן השווינו את הפירות בפרדס הכנות בבית-דגן עם התיאור בספר הנ"ל והגענו למסקנה, שהפרי נבדל במספר תכונות עקרוניות מהפרי המתואר שם. לפיכך נתיחס לכנת הפורמן הגדלה בארץ כאל "פורמן ישראלי", עד למציאת שם מתאים עברה.

להלן ההבדלים העיקריים בין הפורמן האוסט-רלי (לפי התיאור בספרות) והפורמן הישראלי.

תכונות	פורמן ישראלי	פורמן אוסטרלי
נודל הפרי	בינוני-קטן	בינוני-גדול
צורת הפרי	פחוסה	פחוסה עד עגולה
צבע הפרי	תרוג כהה	תרוג צהוב חיוור
קליפה	חלקה ומבריקה	מחוספסת
עובי הקליפה	דק עד בינוני	בינוני עד עבה
מס' זרעים	בינוני (7), רב-עובריים (80%—90%)	מרובים, חד-עובריים
זמן ההבשלה	באמצע העונה — בינואר	פרי בכיר, מקדים את כל זני האשכוליות

(1), אולם ההוכחה של הרב-עובריות, ע"י בדיקת הזרעים, נותנת לנו ביטחון, שצאצאי עצי האם יהיו זהים בכל תכונותיהם. גם אחרי כתיבת מאמרנו הקודם (1) המשיכה כנת הפורמן הישראלי לצעוד בראש ברמת יבו-ליה, לפני הכנות הסטנדרטיות שלנו (טבלה מס' 1).

ההבדל החשוב ביותר בין הפורמן הישראלי והפורמן האוסטרלי הוא הרב-עובריות של הזרעים בפרי הישראלי. לדבר יש גם חשיבות רבה בריבוי הכנה. כבר ציינו, שהשתילים במשתלה אחידים

* מפרסומי מכון וולקני לחקר החקלאות, 1971, סדרה ה' מס' 1077.

יבולים בעונות 1968/69 — 1970/71, בק"ג/עץ

הזון הכנה	שמוטי			ושינגטון			ולנסיה			אשכולית מרש			קלמנטינה		
	70/1	69/70	68/9	70/1	69/70	68/9	70/1	69/70	68/9	70/1	69/70	68/9	70/1	69/70	68/9
פורמן	114	65	—	168	83	131	115	99	173	210	249	310	134	100	121
חושחש	76	66	—	165	65	95	86	68	90	179	216	254	112	99	92
לימטה מתוקה	21	33	—	50	42	34	—	—	—	—	—	—	54	39	52
לימון גס	—	—	—	126	65	95	81	67	114	127	186	182	—	—	—

2. כנת, „הפורמן הישראלי“ היא רב-עוברית, בשיעור 80—90 אחוזים.

3. גם בשנים 1969/70 ו-1970/71 היו היבולים על הפורמן הישראלי גבוהים בהרבה בהשוואה עם הכנות הסטנדרטיות.

4. בדיקת הדבקה של כנת הפורמן הישראלי בטריסטזה, שנערכה בברזיל, הראתה כי כנה זו עמידה לטריסטזה.

הבעת תודה

המחבר מביע בזה את תודתו למר א. מאירי-ביץ, מהמח' להדרים במכון וולקני, על עבודתו בתיאור הפרי ובבדיקת הזרעים של הפורמן הישראלי.

ספרות

1. מנדל ק. (1969) — פורמן — כנה מבטיחה להדרים בארץ, „עלון הנוטע“ כ"ג (11—12), 609—12.

2. Reuther, W., Webber, H. J. and Batchelor, L. D. (1967) — The Citrus Industry I. Poorman Orange, 550—551.

אחת השאלות החשובות ביותר שצוינו במאמרנו הקודם (1), היתה עמידותה של כנת הפורמן הישראלי לטריסטזה. באביב 1968 נשלחו זרעים של הפורמן הישראלי למכון החקלאי בקמפינס, ברזיל, לשם בדיקת הכנה בדבר עמידותה ל-טריסטזה. לפי הדו"ח שהתקבל זה עתה אפשר לסכם: „הנבטים הועברו למשתלה בינואר 1969 והורכבו ברכב של ת"ז, „בראו“ בספטמבר של אותה השנה. רכב ה„בראו“ נגוע בטריסטזה וירולנטית. במשתלה, לפני ההרכבה, הראה הפורמן הישראלי את ההתפתחות הטובה ביותר ב-השוואה עם כנות אחרות — כחושחש, טריפו-ליאטה, לימה רנגפור ואחרות. גם בהתפתחות הכנה המורכבת לא הופיע כל סימן של טריסטזה בכנה, בעיקר לא Stem pitting. עד כמה שניתן לשפוט עד עתה (דצמבר 1970), עמיד הפורמן הישראלי לטריסטזה.“

(מכתב ממר א. רודריגו, מנהל המחלקה להדרים במכון החקלאי, קמפינס, ברזיל, מיום 34.12.70. תרגום המכתב בהמשך המאמר).

מסקנות

1. כנת הפורמן, הנבחנת בניסוי הכנות ב-בית-דגן, אינה זהה לזן המתואר בספרות. כנה זו היא זן חדש, הנושא לע"ע את השם „פורמן ישראלי“.

תרגומי מכתביהם של מר רודריגז ומר פומפיאו אל פרופ' ק. מנדל

לכ'

פרופ' ק. מנדל

מכון וולקני

בית דגן

קמפינס: 23.12.70

מס' 239/70

מנדל יקירי,

כפי שהזכרת, קיבל ארי סליב את הזרעים של ציטרנג'ים ופורמן ב-1968, כדי לבדוק את עמידותם לטריסטזה. בינואר 1969 הועברו הנבטים אל המשתלה של תחנתנו בלימירה, מחוץ לציטרנג' מס' 10/9 שלא נבט.

ביום 29.5.69 כתב לך עוזרי מר ג. פומפיאו תשובה למכתבך מ-6.5.69 (העתק מצורף), חבל שמכתב זה לא הגיע לידיך.

אם נציין את התפתחות השתילים והעצים המורכבים במשתלה בדרגות 0-8, הרי המראה הכללי של הצמחים בדצמבר 1970 היה כדלקמן:

מס' הצמחים	התפתחות (0-8)		טיפוס
	מורכבים	זריעים	
1	—	2	ציטרנג' 7/9
7	6 רכב ולנסיה	6	ציטרנג' 8/9
7	3 רכב בראו	3	ציטרנג' 8/9
4	—	2	ציטרנג' 9/9
13	1 רכב בראו	5	ציטרנג' 17/9
15	7 רכב ולנסיה	5	תלתני מישאל
24	2 רכב בראו	8	פורמן

ביחס לטריסטזה — ולנסיה ובראו הם זנים נוצלים, הנושאים טיפוסים קשים של טריסטזה. פורמן אינו מראה שום סימן של טריסטזה (Stem pitting), לא כזריע ולא כשתיל מורכב.

פורמן הראה את ההתפתחות הטובה ביותר כזריע במשתלה, בהשוואה עם כנות רבות אחרות — כחושש, תלתנים שונים, ציטרנג'ים רבים, לימה רנגפור, *Citrus longispina*, *Citrus assamensis*, מנדריות רבות וכלאיים רבים אחרים. לפי שעה אני יכול לציין, כי הפורמן עמיד לטריסטזה. אך האם הפורמן רב-

עוברי? האם זן זה הוא מיכלוא של אשכוליות? האם אין הוא זן של טנג'לו?

אחולי הטובים לחגים ולשנה חדשה מאושרת.

בברכות

א. רודריגז

מנהל המחלקה להדריס

לכבוד
פרופ' ק. מנדל
מכון וולקני
בית דגן

קמפינס 29.5.69
מס' 74.69

פרופסור נכבד,

נבטי הצטרנג'ים, התלתני והפורמן הועברו למשתלה בינואר. ציטרנג' מס' 10/9 לא נבט ומס' 7/9 לא התפתח טוב במשתלה.
גובה השתילים הממוצע, במדידה שנעשתה ביום 21.5.70, היה כדלקמן:

מס' השתילים	קוטר הגזע (Mm)	הגובה (ס"מ)	
14	0.6	60.4	ציטרנג' 8/9
5	0.6	56.6	ציטרנג' 17/9
2	0.2	14.0	ציטרנג' 9/9
1	0.3	26.0	ציטרנג' 7/9
15	0.5	55.0	תלתני מישראל
14	0.6	65.5	פורמן

הערה: קוטר הגזע נמדד 10 ס"מ מעל פני הקרקע.
בחודש ספטמבר, או אוקטובר יורכבו השתילים בוולנסיה נוצלרית.
ברגע שיהיה בידי מידע נוסף, בעיקר בנוגע לתגובה לוויורס הטריסטזה, אעבירו לידיד.

בכבוד רב,
ג. פומפיאו, אסיסטנט

א ב צ י ן N u - Z

לרפוי מחסור של אבץ בעצי
פרי נשירים.
מומלץ לערבוב עם שמני הריסוס
וכן גם לריסוסים מאוחרים יותר.
אחים נוילצ'ן בע"מ • המחלקה החקלאית

בדיקות מעבדתיות
הוכיחו כי
"אבצין Nu-Z"
בעל פורמולציה
באיכות מעולה.